

Zaans Historisch Museum

OPEN: DI T/M VR EN ZO 13-17; MA EN ZA GESLOTEN

LAGEDIJK 80 1544 BJ ZAANDIJK TEL. 075-6217626

Brandweerstok

De werkgroep objectonderzoek van het Zaans museum probeert over bepaalde museale objecten zo specifiek mogelijke "persoonlijke" informatie te verkrijgen. Jan Kerssens bericht over één van de geselecteerde objecten.

In het Zaans Historisch museum bevindt zich een grote collectie brandweerstokken. De afgebeelde stok hiernaast met het wapen van Zaandam is er een van. Zaandam ontstond pas in de Franse tijd, daarom is de datering van de stok ongeveer 1813. Op het verbindingstuk tussen stok en houtsnijwerk staat, naast *Hoofdkommandeur*, ook nog *Brandspuit / No. 3 / Zaandam*. De latere brandspuit 3 werd in 1687 aangekocht met geld verkregen door een inzameling. In de volksmond noemde men hem de Dammerspuit omdat hij was gestationeerd aan de westzijde van de Zaan, nabij de Dam.

Een brandweerreglement uit 1816 regelde "Dat ieder Hoofd-Commandeur ten teken van onderscheid, voorzien zal moeten zijn van een stok lang 6 à 7 voeten, teneinde alzoo in zijne qualiteit behoorlijk gerespecteerd en gehoorzaamd te worden". Ook de andere officieren (Onder-Commandeurs, Pijpleiders) hadden trouwens een stok. Die was wat korter. Bij ontslag, overlijden of vertrek uit de gemeente moest de stok worden ingeleverd op "verbeurte van Twintig stuivers".

Een brandspuit vroeg destijds veel personeel - een bezetting van minstens 80 man - en vereiste daarom een strakke organisatie. De hoofd-commandeur was aangesteld om "over alle de Manschappen het gezag te hebben" en zijn orders moesten

Brandweerstok

"zonder eenige tegenzegging, præcieselijk worden opgevolgd". Wanneer de brand in zijn eigen wijk woedde, coördineerde hij de inzet van de andere te hulp snellende brandspuiten (aanvankelijk had Zaandam er negen). Hij con-

troleerde ook de aanwezigheid van alle spuitgasten. Wie zonder geldige reden niet kwam opdagen kreeg een boete. De brandweer was voor iedereen verplicht! In de tweede helft van de 19de eeuw raakte de brandweerstok in onbruik. Hoofd-commandeurs gingen toen als onderscheidings-teken een hoofddeksel met blauw lederen band en wit nummer dragen. Vermoedelijk is de heer A. van Wessem (in functie van 1856 tot aan zijn overlijden in 1858) de laatste hoofd-commandeur geweest die de afgebeelde stok daadwerkelijk heeft gebruikt. Zijn zoon schonk op 12 mei 1909 dit mooie exemplaar aan het museum. ■

Oproep

Graag zouden wij in contact komen met mensen die als vrijwilliger werkzaamheden in het museum aan de Lagedijk zouden willen verrichten. Belangstellenden kunnen telefonisch contact opnemen met het secretariaat: tel. 075-6282678. ■

Agenda

Open monumentendag

Zaterdag 14 september
en zondag 15 september
van 13.00 tot 17.00 uur

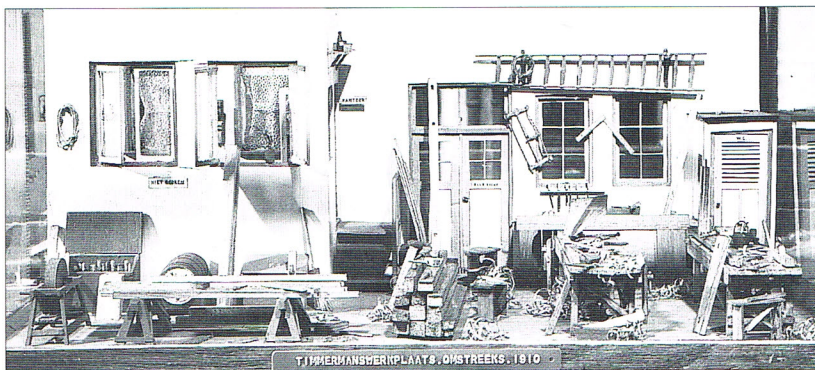
Czaar Peter, werkelijkheid of mythe?

Tentoonstelling in het kader van het Czaar Peter-jaar, prenten en voorwerpen uit eigen collectie.

14 september tot en met 27 oktober 1996 ■

Vanaf oktober 1996 zijn er nieuwe openingstijden:
Dinsdag t/m vrijdag en zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

Timmermans-werkplaats, omstreeks 1910

Timmermans-werkplaats

In juli kreeg het museum een heel leuke schenking. Een vitrine van 54 X 28 X 31 cm met daarin een interieur van een timmer-werkplaats.

De maker van dit werkstuk was de in 1919 geboren Zaandammer Jan Sely, oorspronkelijk van beroep meubelmaker, later winkelier te Haarlem. Voor dit, maar ook voor andere werkstukken, ontving hij een bronzen legpenning huisvlijt, die ook aan ons museum geschonken is. Het is helaas niet bekend of het om een timmerwerkplaats gaat die werkelijk heeft bestaan. ■

De historisch-topografische atlas vervolg

Dit keer over het opbergen en passief conserveren van de prentencollectie van het Zaans Historisch Museum.

In de zestiger en zeventiger jaren streefde men naar een betere manier van opbergen van de prenten en tekeningen.

De traditionele wijze van opbergen gaf geen bescherming tegen klimatologische omstandigheden en was ook niet geheel stofvrij. Men ging de prenten en tekeningen vast hechten op vellen karton met daarover heen een scharnierend passepartout. Het geheel werd weer opgeborgen in stevige dozen. Deze dozen met inhoud werden in stellingen bewaard. Inhoud en dozen kregen een volgnummer, die, zo ver dat mogelijk was weer verwezen naar de Zaanlandia Illustrata.

Wat ook zeer belangrijk was dat de prenten en tekeningen werden gereproduceerd. De foto's daarvan werden in hoezen op de atlaskamer geplaatst met achterop vermelding van het negatiefnummer. Voordeel hiervan was dat men niet altijd de originele prenten en tekeningen voor de dag hoefde te halen, maar dat men d.m.v. een foto de bezoeker een indruk kon geven van 't geen er op de prent afgebeeld staat. Omstreeks eind jaren tachtig kwamen wij tot de conclusie dat,

ondanks de betere klimatologische omstandigheden, de berging van de prenten en tekeningen toch niet optimaal was. Vooral na bezoeken aan de historisch-topografische atlas van het Gemeentearchief van Amsterdam werd het ons duidelijk, dat het bij ons gebruikte materiaal niet zuurvrij was. Op langere termijn zou dit schade kunnen berokkenen aan de kostbare verzameling. Bovendien kwamen wij na tot de conclusie dat passepartoutvorming in de dozen vanwege de aanwezige lucht tussen de prenten tot verkleuring kon leiden.

Na steekproeven te hebben genomen bij onze collectie, zagen wij dat de verkleuring op het ondervel zich afgetekend had. M.a.w. er was een donkere vlek zo groot als het passepartoutte gat zichtbaar. We besloten de prenten en tekeningen te voorzien van een nieuw jasje. Dit hield in dat alles op zuurvrij karton werd gemonteerd d.m.v. dunne zuurvrije strookjes. Daarover heen een vel zuurvrij karton scharnierend vastgemaakt. De oude bergdozen werden vervangen door zeer lichte

zuurvrije kartonnen dozen. Prenten en tekeningen en de dozen kregen een nieuw volgnummer, met verwijzing naar de oude nummers. Er werd gekozen voor een staande opberging van de dozen in de stellingen in plaats van een liggende. Hierdoor wordt druk op de op etsen, aquarellen, potlood- en houtskooltekeningen vermeden.

De werkzaamheden van het omzetten van de verzamelingen kregen begin jaren negentig hun beslag. Mede door twee vrijwilligers werd zeer nuttig werk gedaan en het resultaat ligt er niet om. Dit bleek nog tijdens het recente bezoek van het bestuur van het Z.H.M. aan de Historisch Topografische Atlas van het Gemeentearchief. Men was over het algemeen zeer enthousiast over het resultaat. Het ligt thans in de bedoeling om van de gehele verzameling prenten en tekeningen een handzame inventaris samen te stellen voor algemeen gebruik. Al met al is men er van overtuigd dat de verzameling in het Gemeentearchief in goede handen is.

Met deze gedachten kunnen wij de toekomst Historisch-Topografische Atlas met vertrouwen te gemoet zien.

D. Kerssens, oud-medewerker gemeente archief. ■

Nieuwe aanwinsten: zilveren theeservies

Zoals wij een paar jaar geleden op de tentoonstelling in het Molenmuseum in Koog aan de Zaan konden zien, maakte Schoorl veel voorwerpen met reliëfvoorstellingen naar 17e eeuwse schilderijen van Rembrandt, Frans Hals en Ostade.

Dit zilver werd voornamelijk door toeristen gekocht. Schoorl had een gat in de markt ontdekt. Het zilver met gildekeuren was te duur voor toeristen en op deze manier kon men toch met Oudhollands zilver thuiskomen.

De vraag naar dit zgn Oudhollands zilver was zo groot dat Schoorl winkels opende in de Kalverstraat in Amsterdam en de Hoogstraat in Den Haag. In 1909 werd de fabriek gebouwd in Haarlem. ■

Vierdelig zilveren theeservies op ovalen blad, gemaakt door de Zaanlandsche Zilvermederij te Haarlem in 1950.